

420

JULIOL
2016

ÀFRICA SUBSAHARIANA, polvorí o oportunitat?

Óscar Mateos, investigador associat, CIDOB

En els darrers anys, el debat a escala internacional sobre l'Àfrica subsahariana ha canviat de manera substancial. Els organismes internacionals i importants mitjans de comunicació han passat de parlar-ne constantment, i gairebé exclusivament, com un lloc assolat per la misèria i les guerres, a centrar avui el debat en l'«emergència de l'Àfrica». La coneguda com a narrativa de *l'Africa rising*, popularitzada pels monogràfics que setmanaris com *The Economist* o *Time* han dedicat al continent africà, o bé per l'optimisme resultant dels informes que en els últims anys ve elaborant el Banc Mundial o l'FMI sobre les perspectives econòmiques d'aquesta regió, han situat el debat en uns paràmetres que fins fa ben poc eren impensables.

L'Àfrica està creixent i protagonitzant importants transformacions econòmiques, polítiques i socials que dibuixen una nova realitat. Així ho confirma l'*African Economic Outlook* (AEO), informe elaborat anualment per l'OCDE, el Banc Africà de Desenvolupament, la Comissió Econòmica de les Nacions Unides per a l'Àfrica i el PNUD. Aquest nou escenari —subratlla l'informe del 2016— es caracteritza per un continent cada vegada més poblat (cal destacar el gran creixement demogràfic, que significarà que l'any 2050 l'Àfrica allotgi un de cada quatre habitants del planeta), amb una població molt jove i cada vegada més alfabetitzada, i políticament i socialment mobilitzada i en el marc d'un ràpid procés d'urbanització. Una equació que, segons l'AEO, pot derivar en diferents escenaris de futur: un en el qual el continent sigui capaç de donar resposta als desafiaments socials que tots aquests elements plantegen, o un altre, més pessimista, en què les ciutats es puguin convertir en un «polvorí social», fruit de la falta d'oportunitats i l'exclusió social de tots aquests joves urbans.

Més enllà del resultat final d'aquesta complexa situació, l'informe acaba ratificant, en la línia de moltes altres anàlisis, que existeixen almenys tres transformacions de fons que han vingut per quedar-s'hi i que, en efecte, configuren el context des del qual es pot entendre el present i el futur del continent africà.

Un creixement econòmic sostingut però sense redistribució

Les dades parlen per si mateixes. Encara que el 2015 les economies africanes s'han alentit i han crescut una mitjana del 3,6% (tot i registrar grans diferències regionals, amb l'Àfrica de l'est creixent un 6,3%, i l'Àfrica del sud, un 2,2%), des del 2001 la mitjana de creixement ha estat per sobre del 5%, esdevenint així el continent que

més ha crescut al planeta després de l'Àsia. Així mateix, alguns països africans com Costa d'Ivori, Djibouti, Moçambic, Ruanda o Tanzània es troben entre els països que més han crescut en els últims anys a escala mundial, amb nivells que oscil·len entre el 6% i el 10%. Aquest creixement sostingut es deu a diversos factors, els quals varien lleugerament en funció de la regió, si bé l'AEO destaca que el 2015 la demanda interna, la inversió pública i privada o el bon comportament de sectors com el de la construcció o el dels serveis, han estat factors clau per compensar un escenari en el qual la caiguda dels preus de les matèries primeres ha afectat substancialment els països que més en depenen.

Precisament, la vulnerabilitat d'aquest creixement és un dels elements que tant l'AEO com el conjunt d'organismes internacionals considera més preocupant, ja que l'Àfrica depèn fortament de la inversió estrangera tant pública com privada. En aquest sentit, la inversió de països emergents com la Xina, l'Índia o els Emirats Àrabs Units, és cada vegada més significativa. Aquesta inversió, que havia experimentat un creixement sostingut des del 2007, ha mostrat una lleu caiguda en els dos últims anys. D'altra banda, les remeses o l'ajuda oficial al desenvolupament es mantenen com a part importantíssima dels fluxos financers externs, mentre que la capacitat recaptatòria via impostos continua sent molt feble a molts països.

No obstant això, l'element que més preocupació suscita en aquest context és la constatació que una gran part d'aquest creixement i desenvolupament no està anant paral·lel a la capacitat dels països africans de redistribuir la riquesa. Les desigualtats socials s'estan fent fortes en països on, certament, han millorat alguns indicadors socials (alfabetització i salut, principalment), però on la distància entre rics i pobres, especialment en els nuclis urbans, comença a ser preocupant. Johannesburg, per exemple, registra un dels índexs de Gini més elevats del planeta (0,75), mentre que, segons l'AEO, nou de cada deu treballadors africans són pobres. Les conseqüències socials de tota aquesta dinàmica en termes de conflicte social són evidents.

La revolució política pendent ja està en marxa?

Un dels aspectes més interessants assenyalat per l'informe, i que des del 2011 ha esdevingut objecte de constant debat, és el de la creixent politització i mobilització de moltes societats africanes. En aquest context de ràpida urbanització, i de joves més alfabetitzats i en condicions cada cop més precàries, sembla que s'està produint un procés d'articulació política que ha portat a nombroses protestes i tensions socials en els últims anys. Segons l'AEO o altres fonts com l'Afrobaròmetre, les demandes de millors serveis, infraestructures i condicions socials i laborals estan a l'alça des del 2008 i són considerades com les principals motivacions dels manifestants. La demanda de més transparència i de rendició de comptes és un altre dels aspectes que caracteritzen totes aquestes mobilitzacions, en les quals l'ús dels telèfons mòbils, d'Internet i de les xarxes socials és fonamental.

Tot aquest procés pot estar evidenciant un canvi en profunditat i de gran impacte a mitjà i llarg termini en la política i en la governabilitat de molts dels països africans. Respecte a alguns d'aquests països, no estem assistint a un malestar puntual sinó a un procés d'apoderament social que podria contribuir a la democratització de baix a dalt que la majoria de països africans tenen pendent.

La sostenibilitat de les ciutats com a nucli de les transformacions estructurals

L'Àfrica s'està urbanitzant a un ritme vertiginós: el total de persones que viuen en els nuclis urbans ha passat d'un 14% el 1950 a un 40% en l'actualitat (472 milions d'africans viuen actualment en zones urbanes) i s'estima que continuarà incrementant-se

fins al 56% l'any 2050. Segons aquestes dades, l'Àfrica s'està urbanitzant el doble de ràpid del que ho va fer Europa en el seu moment. Els reptes d'aquest escenari són enormes. La urbanització de l'Àfrica pot contribuir a la transformació estructural del continent si ve acompanyada de la capacitat de crear llocs de treball i oportunitats per al conjunt de les seves poblacions. Així mateix, cal tenir en compte que els patrons d'urbanització són enormement diversos, amb grans contrastos entre les realitats de Sud-àfrica o l'Àfrica del Nord amb la de l'Àfrica central, si bé en la gran majoria de contextos s'evidencia que la falta de planificació urbana continua sent un problema generalitzat.

El que l'informe deixa clar és, en definitiva, que l'impacte de la urbanització en el desenvolupament és una arma de doble tall. La concentració de població pot contribuir al progrés del desenvolupament humà, alhora que pot portar a un increment de la desigualtat en moltes direccions i a alimentar tensions socials i la inestabilitat política. La clau per garantir que tota aquesta complexa equació obtingui un resultat positiu passa per aconseguir un desenvolupament econòmic, social i mediambiental molt més sostenible i equitatiu. Per tal d'aconseguir-ho, els governs han d'impulsar polítiques públiques de creació d'ocupació i d'accés a serveis socials bàsics. Només aquest accent clarament social permetrà que l'emergència de l'Àfrica no només estigui beneficiant uns quants sinó que sigui veritablement l'inici d'una nova etapa per a tothom.